

Vinterbetande renar i Västerbottens kustland under 1890-talet

av *Lennart Lundmark*

1886 års renbeteslag fastslog i paragraf 5 att ”de för lapparna avsatta land” skulle ”delas i lappbyar”.¹ Formuleringen skapade förvirring bland både samer och myndigheter. Lagen gällde Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, men både den sedvanerättsliga och den administrativa indelningen av renbetesmarkerna hade olika karaktär i de tre länen.

I Jämtland var enskilda samer inrymda på skattefjäll. Där fanns inga lappbyar när lagen trädde i kraft. I Norr- och Västerbotten var renbetesmarkerna indelade i lappbyar sedan urminnes tider. Kronan hade registrerat dem i sina skattelängder sedan mitten av 1500-talet. Markerna hade fördelats genom att enskilda familjer fått ensamrätt till resurserna på så kallade lappskatteland.² I slutet av 1800-talet hade det uppstått betydande skillnader mellan de norra och södra delarna av nuvarande Lappland. I de norra delarna tillämpades inte längre någon indelning i lappskatteland 1886. Lule lappmark befann sig i ett mellanläge. Från Arjeplog och söderut hade lappskatteländen en stark ställning.³ Vid denna tid betraktade myndigheterna lappskatteländen som kronojord och de disponerades för renskötsel efter beslut av länsstyrelsen.

I Norrbotten norr om Arjeplog förändrades inte renskötelsen nämnvärt när 1886 års lag trätt i kraft. I södra Jämtland uppstod problem, som inte skall beröras här. Uppsatsen behandlar enbart renskötelsen i Västerbotten under den aktuella perioden. Huvudfrågan blir hur befolkningen nedanför lappmarksgränsen reagerade på de förhållanden som uppstod.

En väl etablerad renägare i Västerbotten tillhörde 1886 en lappby och hade ensamrätten till ett lappskatteland i sommarbetesområdet och ett i vår/höst-området. Samen betalade skatt för sitt land och det var registrerat av länsstyrelsen. Den bekräftade samens ensamrätt till landet genom ett förfarande som kallades inrymning. Som bevis fick samens ett inrymningsbrev.

¹ SFS 1886:38

² L Lundmark: ”Samernas skattefjäll”, Inst. f. rättshistorisk forskning, Stockholm 2006

³ A.a., s 162 ff

Nedanför lappmarksgränsen fanns i regel inga lappskatteland. Där fördelades vinterbetet enligt samisk sedvana beroende på klimatförhållandena under den aktuella vintern. Renbeteslagen 1886 gav samerna rätt att vinterbeta sina renar från 1 oktober till 30 april på de trakter utanför Lappmarken ”vilka de av gammal sedvana hittills hava besökt”.⁴

Otydlig lag

Renbeteslagen skapade osäkerhet på flera nivåer. De som förberett lagen hade utgått från att alla lappskatteland skulle avskaffas när lagen trädde i kraft.⁵ Men i lagen nämndes endast indelning i lappbyar och sådana fanns redan i Norr- och Västerbotten. I Norrbotten hade länsstyrelsen slutat att inrymma samer på lappskatteland 1862.⁶ Länsstyrelsen i Västerbotten fortsatte att inrymma samer på lappskatteland till 1897. Därefter utfärdade den inga inrymningsbrev, troligen efter påpekanden från centrala myndigheter.⁷

Vilka besked som lämnades till samerna vet vi inte, men vad som blev konsekvenserna av 1886 års lag i Västerbotten är ganska väl belagt. Den främsta källan är lappfogden A F Burman, men flera av hans uppgifter bekräftas från andra håll.⁸

Lagen medförde splittring mellan renskötarna. En del rika samer tolkade lagen som att de kunde låta sina renhjordar beta var som helst inom byns område. De små renägarna höll fast vid indelningen i lappskatteland. De hade sina inrymningsbrev från länsstyrelsen och det kom inga signaler om att inrymningarna skulle upphävas. Tvärtom fortsatte länsstyrelsen att utfärda nya inrymningar på skatteland.

Burman menade att samerna tidigare hade kunnat ordna sin renskötsel som han bäst ville inom sitt skatteland utan att bli ofredad av andra samers renar. Det innebar att samerna måste ha så pass många renskötare att renarna hindrades från att gå in på andras skatteland.

När lagen 1886 avstod från att bekräfta fördelningen i lappskatteland ansåg de förmögnare samerna att de kunde beta sina renar var de ville inom byn. De avskedade sina lejda vårdare och lät renarna sprida sig in på andras skatteland för att utan ersättning få använda betesmarkerna. De stora hjordarna hotade ständigt att ”svälja” smärre hjordar. Vid flyttningen

⁴ SFS 1886:38, § 1

⁵ Se t ex 1882 års lappkommitté, s 71 ff i Bihang till Riksdagens protokoll 1886, 2 saml. 2 avd. 1 band

⁶ Lundmark 2006, s 132

⁷ A.a., s 169

⁸ Riksdagen 1898. Kommittébetänkanden. Protokoll vid lapplagskommitténs sammanträden med lappfogdarna...s 31 ff, Riksdagen 1898. Motion AK nr 215

slöt sig mängder av lösdrivande renar till de små renägarnas sammanhållna hjordar. De så kallade ”smålapparna” fick då hålla reda på renar som de inte ägde. Men snart blev ”smålapparna” trötta på att sköta andras renar ”och slutligen så likgiltiga att de lät hela den sammanblandade renmassan gå vind för våg”. Nu hade oredan i nomadlivet gått dithän att, med tre-fyra undantag, alla hjordar sammanblandats till en massa ”ströv- eller allmänningsrenar, som vid vinterns inbrott i oordnade skaror översvämma länets lappmarker och kustland, åstadkommande skada där de draga fram, och vid vårens inbrott på samma sätt återvända”.

Det bildades också flockar av mer eller mindre förvildade renar som stannade nere i skogslandet. Allt detta hade försämrat förhållandet mellan renskötare och bofasta. Enligt Burman var orsaken att ”lapp icke varit i lag skyddad från intrång på sitt skatteland” sedan 1886.

Burmans uppgifter (och möjligen egna kontakter med samer) föranledde Carl Lindhagen att ta upp frågan i en motion till riksdagen 1898. Han lyfte fram lappfogdarnas kritik av att lappskatteländen avskaffats.⁹ Han påpekade att länsstyrelsens inrymningsbrev gett innehavarna rättsskydd för sina lappskatteland. Sådana brev utfärdades nu inte längre. Trots det ”synas en del lappfamiljer ännu söka hålla sig kvar i sina gamla, numera så otrygga besittningar, och åtminstone delvis lär ännu införselskatt erläggas”.

Men när ”man i en sådan näringsgren som renskötseln med ett slag rubbar gammal hävd utan att sätta något annat i stället, så måste resultatet bli anarki och allmän oreda”. Lindhagens motion gjorde att lagutskottet diskuterade avskaffandet av lappskatteländen ganska utförligt i sitt utlåtande.¹⁰ Det insåg att 1886 års lag hade medfört att renskötseln kommit i oordning i Västerbotten. ”Felet var måhända, att då den dittillsvarande fördelningen inom lappbyarna upphävdes, intet blev satt i stället.”¹¹

Kritik från kustbor

Oredan i renskötseln drabbade även den bofasta befolkningen nedanför lappmarksgränsen. Många renar blev kvar i kustlandet under sensvåren och sommaren. De första klagomålen till

⁹ Riksdagen 1898. Motion AK nr 215. Lappfogden i Jämtland var kritisk mot att rätten till enskilda skattefjäll börjat underkännas.

¹⁰ Riksdagen 1898. Lagutskottets utlåtande nr 66.

¹¹ A.a., s 15

länsstyrelsen kom från Byske socken 1889. I riksdagens andra kammare väcktes en motion av A J Lundström i februari 1893.¹² Han var bonde och predikant från Norsjö, cirka en mil nedanför lappmarksgränsen i norra Västerbotten.

Lundströms invändningar gällde inte sedvanerätten till vinterbete i sig. Problemet var att så många renar hade börjat bli kvar i kustlandet på våren. Tidigare var skadorna i samband med samernas flyttningar ”relativt ringa”. Nu lämnade samerna kvar renar i ”nedre landet” helt och hållet utan vård. Dessa renar orsakade stora skador på växande gröda och det var nästan omöjligt att identifiera ägarna och få ut skadestånd. Dessutom hade lokalbefolkningen börjat skjuta renar, helt i strid med lagen. Det medförde en ”demoralisation” på grund av ”otydliga eller ofullständiga lagbestämmelser”.

Samerna måste nu ”strängare tillhållas” att ta med sig renarna upp till Lappmarken på våren. Kungl. Maj:t borde verkställa en utredning av ”de missförhållanden, som förefinns mellan lapparna och jordägare å de trakter nedanför lappmarksgränsen, där lapparna äga uppehålla sig under vintermånaderna”.

Det första utskottsutlåtandet i riksdagen kom 14 mars.¹³ Det understryker att man bör ta stor hänsyn till renskötselns behov. En utgångspunkt bör vara:

” [...] att här icke så mycket är fråga om den ene medborgarens förhållande till den andre, men fast mer en fråga om rättsförhållandet mellan *två olika folk*, [kurs. i orig.] af hvilka det ena sitter inne med hela magten och lagstiftar för den andra efter godtfinnande, men det andra folket har ingen enda af de sina att såsom dess målsman bevaka dess rätt och bästa. Under sådant förhållande bör den herskande stammen taga mycken hänsyn till humanitetsgrunder, då den vill lagstifta för den svaga och underlägsna lappen, som dock bör betraktas som en broder.”

Utskottet tillägger att ”lapparne kunna med skäl stödja sig på sin s. k. sedvanerätt, sin urminnes häfd.”¹⁴ Det rekommenderade en utredning ”av de missförhållanden som förefinnas mellan lappar och jordägare å de trakter nedanför lappmarksgränsen, der lapparna äga att uppehålla sig under vintermånaderna”.¹⁵

¹² Riksdagen 1893. AK. Motion nr 208

¹³ Riksdagen 1893. AK:s tillf. utsk. (no 2) utl. no 13

¹⁴ A.a., s 3

¹⁵ A.a., s 5

Även ett utskott inom första kammaren avlämnade ett utlåtande. Det kom 13 april och upprepade i stort sett det tidigare utlåtandets slutsatser och rekommendationer.¹⁶ Men nu hade man upptäckt att frågan redan var under utredning. Efter konflikter i södra Jämtland hade Kungl. Maj:t begärt in ett förslag till lagändring från landshövdingen. Ett sådant sändes in i februari 1892.¹⁷ Där var sedvanerätten till vinterbete borttagen. Kungl Maj:t hade i februari 1893 beslutat att detta förslag skulle gå på remiss till alla socknar inom renskötselområdet, alltså även i Norr- och Västerbotten.

Första kammarens utskott hänvisade till detta och rekommenderade att den just påbörjade utredningen även skulle innefatta områden nedanför lappmarksgränsen i Norr- och Västerbotten. Det blev också riksdagens beslut och den hemställde i sin skrivelse 2 maj 1893 att remissen även skulle begära in uppgifter om ”de missförhållanden, som förefinns mellan lappar och jordägare nedanför lappmarksgränsen”.¹⁸

Vid det laget hade länsstyrelsen i Västerbotten redan påbörjat en egen utredning. Landshövdingen hade i april tillsatt att kommitté för att granska problemen. Den bestod av länsnotarien C Bergström, jägmästare F O Bremberg och landstingsmannen J Lindmark.¹⁹ Alla utredningarna slogs nu samman och förutom ett brev från länsstyrelsen skickades riksdagens skrivelse samt lagförslaget från Jämtland ut till alla socknar. De frågor som de skulle besvara var 1) Förorsakade sedvanerätten några missförhållanden i deras socken? 2) Ville socknen ansluta sig till det jämtländska förslaget och ta bort sedvanerätten till vinterbete?

Skriftliga svar

Socknarnas svar från Norr- och Västerbotten är daterade hösten 1893. De blev aldrig tryckta. De infogades i det material som togs fram av 1895 års lapputredning i förberedelserna för 1898 års renbeteslag. Därmed kom de att ingå i regeringens underlag för propositionen om ny renbeteslag 1898.²⁰ De förvaras nu i Justitiedepartementets konseljakt 8 februari 1898 i Riksarkivet.²¹

¹⁶ Riksdagen 1893. FK:s tillf. utsk. (no 1) utl. no 10

¹⁷ SOU 2006:14, s 187

¹⁸ Riksdagen 1893. Riksdagens skrivelse no 86

¹⁹ Skrivelse från landshövdingen till Kungl. Maj:t 30/6 1894, i Justitiedepartementets konseljakt 8 februari 1898, RA

²⁰ Riksdagen 1898. Prop. nr 56

Handlingarna uppmärksammades av utredningen ”Samernas sedvanemarker” (SOU 2006:14). De nämns i utredningen, men ramarna för uppdraget tillät ingen utförligare behandling av dem.²² Här skall remissvaren från socknarna nedanför lappmarksgränsen i Västerbotten undersökas närmare. Där var inlandssocknarna (från norr till söder): Jörn, Norsjö, Burträsk, Degerfors (Vindeln), Vännäs och Bjurholm. Kustsocknarna var: Byske, Skellefteå, Löfvånger, Nysätra, Bygdeå, Sävar, Umeå och Nordmaling.

Samtliga sockenstämmor har svarat. Deras svar är bevarade som vidimerade samtida utdrag ur stämmans protokoll. I några fall har stämman utsett ombud som svarar för dess räkning. Dessutom skulle länsmän och pastorer yttra sig i frågan. Ofta består deras utlåtanden av en kort bekräftelse av vad sockenstämman har anfört, men några undantag finns. Länsmännen i Norsjö och Vännäs har inte svarat. För Norsjö, Burträsk, Degerfors, Vännäs, Skellefteå, Löfvånger och Sävar finns inga svar från präster bevarade.

Klagomålen på renskötseln kan sammanfattas i tre punkter: 1) renar blir kvar nedanför lappmarksgränsen på våren och orsakar skador; 2) samerna har blivit ”vårdslösa”; 3) samerna har för många skötesrener som tillhör den bofasta befolkningen.

Inlandssocknar nedanför lappmarksgränsen

Jörn

Kommunalstämman (25/10) ifrågasätter ej renbetesrätten i kustlandet, men vill ha strängare bestämmelser mot kvarlämnade renar. Länsman instämmer och pastorn tillägger att förslaget från Jämtland endast passar förhållandena där.

Norsjö

Fem personer fick kommunalstämmans (20/8) uppdrag att avfatta ett svar. De skriver: ”Vi anse att det för den nomadiserande lappbefolkningens existens är nödigt att fortfarande under vintermånaderna få använda renbetet även å nedre landet inom länet der de plägat uppehålla sig, synnerligen som genomflyttningarna under vintern och hösten ej medföra några olägenheter för jordägarna.” Men de vill ha skärpta bestämmelser mot kvarlämnade renar, bland annat bör de få skjutas.

²¹ Vol 1a

²² SOU 2006:14, s 188f, s 334

Burträsk

Kommunalstämman (3/9) ”stannade vid den åsikten att lapparna icke borde förhindras att vintertiden, med sina renar beta i kustlandet”. Men de borde lämna in renmärken till kronobetjäningen. De bofasta borde ha rätt att freda sina ägor och att skjuta skadegörande renar efter 15 maj och redovisa inkomster från försäljningen till renägarna eller kronobetjäningen.

Degerfors (Vindeln)

Kommunalstämman antog (20/8) ett uttalande från kronolänsman som sitt eget. Han konstaterade ”att det förhållande, som nu råder, mellan lapparna och de bofasta på denna ort, är sådant, att någon lagändring för närvarande ej strängt påkallas”. Men på grund av sockenmännens ”vunna erfarenheter” föreslår den ändrade flyttider, skadeersättningar, nedskjutning av kvarlämnade renar etc.

Vännäs

Kommunalstämman uppdrog (22/10) åt ordföranden och kyrkoherden att besvara remissen. De skrev att samer ytterst sällan utsträcker sina färder mot kustlandet inom kommunen och ”då sådant med flere års mellantid någon gång skett, hava de nöjaktigt vårdat sina renar och även medtagit dem på sin färd till fjällen”. Inte heller samernas uppförande i övrigt hade gett anledning till några klagomål från jordägarnas sida.

Bjurholm

Kommunalstämman skriver (1/10) att ”lappar nästan aldrig eller ganska sällan, och då så sker, endast några få nedflytta med renar inom denna socken”. De tar med sig renarna till lappmarken och har ”icke förorsakat jordägarna någon skada på åker, äng eller skog”. Länsman i socken tillägger (18/10) att det inte behövs någon förändring av 1886 års lag, endast några tillägg rörande kvarlämnade renar.

Kustsocknar

Byske

Kommunalstämman (17/7) konstaterar att man aldrig såg kvarlämnade renar före 1886. ”Redan 1889 var en tydlig förändring märkbar. Talrika renskötsel kvarlämnades i skogen, på

nedre eller kustlandet.” Antalet har ökats genom ytterligare kvarlämnade renar samt genom förökning, ”så att kreaturen hava blivit så att säga inhemska”.

Skellefteå

Två sockenmän skriver på uppdrag av kommunalstämman (13/8) att det uppstod problem när omärkta renar lämnades kvar på våren 1892. De gjorde ingen skada, men sköts ändå ner av den fattigare befolkningen. I september begav sig renarna självmant uppåt fjällen. Men ”att ytterligare stifta en ny lag och skärpa den nuvarande för den arma lappbefolkningen, vore detsamma som att förvisa den utom rikets gränser”. Länsmannen tillägger i en särskild skrivelse (7/10) att samerna blivit allt mer vårdslösa. Men de har ”från uråldriga tider uppehållit sig med sina renar på nedre landet, vilket väl är nödvändigt för erhållande av tillräckligt renbete”. Därför ”torde det vara föga välbetänt” att följa det jämtländska förslaget och avskaffa sedvanerätten till vinterbete.

Lövånger

Kommunalstämman skriver i sitt protokoll (27/8) att ”lappar med renar endast omkring vart femtonde år besökt denna socken”. Men på våren 1893 hade de lämnat kvar en del renar som åstadkom stor skada på Bjurölandet. Därför borde det införas bestämmelser som gav jordägarna möjlighet att freda sina ägor. Länsman påpekar i en särskild skrivelse (28/10) att renar lämnats kvar även 1892, men att socknen ”högst sällan” besöks av lappar.

Nysätra

Två sockenmän, pastor och länsman meddelar i skrivelse (17/9) att ”socknen ytterst sällan besöks av lappar”. Men det kan bli ändring i framtiden. Därför ansluter de sig till det jämtländska förslaget att avskaffa sedvanerätten.

Bygdeå

Kommunalstämman (1/10) önskar ingen annan ändring i lagen än att jordägare skall ha rätt att skjuta renar som lämnats kvar efter 1 maj. Pastorsämbetet skriver (27/9) ”ehuru det icke så sällan inträffar att en del lappar med sina renhjordar uppehålla sig någon del av vintern i de nordliga delarna av denna församling, det dock aldrig försports att några tvister och strider förekommit mellan dessa och de bofasta”.

Sävar

Kommunalstämman konstaterar kortfattat (22/10) att lagen från 1886 bör fortsätta att gälla, men regler för skötesrenar och kvarlämnade renar bör införas. Länsmannen är mer mångordig i sin skrivelse (29/10). Han menar att ”ett totalt förbud för lapparna att uppehålla sig med renarna i nedre landet under vintermånaderna skulle vara hårt och orättvist, så mycket mera som naturomständigheter esomoftast tvingar renarna att söka sin näring på nedre landet”. Han försvarar sedvanerätten, men vill ha strängare bestämmelser mot vårdslös renskötsel. Han menar dessutom att de bofastas skötesrenar hos samerna har blivit alldeles för många. De bör förbjudas.

Umeå

Kommunalstämman konstaterar (8/10) att det inte behövs någon ändring i lagen annat än ”möjligen” regler för hur man skall förfara med kvarlämnade renar. Ett alternativ är att döda dem på renägarens bekostnad efter vederbörlig kontroll, ett annat att driva upp dem till renens sommarland. Vice pastor skriver (9/10) att ”lappar blott sällan och undantagsvis med sina renhjordar besökt denna församling, och då dessa sällsynta besök hittills icke förorsakat jordägare och bofasta några olägenheter” finns ingen anledning att upphäva 1886 års lag. Kronofogden skriver (22/1 1894) att ”någon olägenhet därav att lappar med sina renar tidtals uppehållit sig inom fögderiet ej försports”.

Nordmaling

Kommunalstämman yttrade (13/8) ”att lappar som med renhjordar besökt denna socken, endast uppehållit sig därstädes vintertid samt veterligen ej vid återflyttningen till lappmarken kvarlämnat någon ren”. Stämman förklarade enhälligt ”att renar ej hittills tillfogat socknens jordägare någon nämnvärd skada eller olägenhet”. Pastor intygar (20/10) att sockenstämmans yttrande är ”grundat på fakta” och att ”lappar högst sällan draga fram här med sina renar – mig veterligt har det ej förekommit under de senaste tre åren”. Länsman instämmer helt kort i kommunalstämmans yttrande. (Kommunalstämmans yttrande bifogas här som bilaga 1.)

Den kommitté som landshövdingen i Västerbotten hade tillsatt lämnade sitt utlåtande 1 juni 1894.²³ Där konstateras att de bofastas klagomål i hög grad gäller de på våren kvarlämnade renarnas ”framfart å jordbrukarnas åker- och ängsmark”. Denna klagan är ”i hög grad berättigad”. De flesta klagomålen kommer från Byske, Skellefteå och Burträsk socknar.

²³ I arkivet efter 1895 års lapplagskommitté, ÄK 39, Vol 1, RA

Skogssamerna från Arvidsjaur och Malå kommer ner till kustlandet inte bara vid ogynnsam väderlek, utan även andra år. De har för många skötesrenar.

Klagomålen på att renarna skadar höhässjor när de kommer ner på hösten har inte lika stor betydelse. De som klagat bör bygga sig lador. Kommittén vill ta bort månaden april från den period då samerna har sedvanerätt till vinterbete. ”Däremot anse vi inte någon ytterligare inskränkning i denna tid erforderlig.”

Landshövdingen yttrar sig själv i en skrivelse till Kungl. Maj:t 30 juni 1894.²⁴ Han konstaterar att samer börjat ”visa en klandervärd likgiltighet i vården av renarna, vilka de tidigare ägnat en samvetsgrann skötsel och vilka de nogsam sammanhållit under sina vandringar till och från fjällen”. Han menar att vandringar till nedre landet ”är ett oundgängligt villkor för renarnas framfödande under vintermånaderna”. De aktuella förhållandena ”bör icke medföra förändrade förhållanden i den lapparna på grund av sedvänja tillerkända flyttningsrätten”.

Landshövdingen vill ta bort månaden april från sedvanerättsperioden, men inte genomföra några större förändringar i 1886 års lag vad gäller Norr- och Västerbotten. (Däremot vill han ha en särskild lag för Jämtland.)

Otvetydig sedvanerätt

Den remissomgång som genomfördes hösten 1893 gällde uttryckligen sedvanerätten till vinterbete nedanför lappmarksgränsen. Den avkastade ett material av hög kvalitet eftersom sockenstämman var det bäst lämpade organet för att uttrycka befolkningens mening. Utdragen ur dess protokoll är samtida och vidimerade. Dessutom tillkommer kompletterande yttranden från länsmän och sockenpräster.

Remissen genomfördes i en tid av extrema förhållanden i renskötseln. Oklarheterna kring vad som gällde i renbeteslagen 1886 hade förorsakat oreda i fjälltrakterna. Det ledde i sin tur till att renarna vandrade ned mot kusten i oordnade former och till att de inte drevs upp mot fjällen igen i laga tid på våren.

Av socknarnas svar framgår att problemen var begränsade till de norra delarna av länet. Från Vännäs, Bjurholm, Bygdeå, Umeå och Nordmaling uppges uttryckligen att samernas vinterbetande renar inte förorsakat några olägenheter för jordägarna.

²⁴ Justitiedepartementets konseljakt 8 februari 1898, RA

I en del nordliga inlandssocknar var vinterbetande renar en så självklar företeelse att deras förekomst inte preciseras närmare. I Jörn ger man ingen bestämd uppgift, i Norsjö vinterbetar renar tämligen ofta (Lundströms motion), i Burträsk fanns renar åtminstone vintern 1892-93, men andra källor visar att vinterbete var tämligen vanligt där. I Degerfors (Vindeln) har sockenmännen "erfarenheter" av vinterbete, i Vännäs förekommer det "ytterst sällan" och i Bjurholm "nästan aldrig eller ganska sällan".

I Byske vinterbetar renar ofta och regelbundet. I Skellefteå förekommer vinterbete, men frekvensen preciseras inte. I Löfvånger vinterbetar renar "omkring vart femtonde år", i Nysätra "ytterst sällan", i Bygdeå "icke så sällan". Stämman i Sävar ger ingen uppgift, i Umeå vinterbetar renar "blott sällan och undantagsvis" eller "tidtals". Nordmaling har besökts av renhjordar under vintern, men inte under de närmast föregående tre åren.

Sockenarna har inte haft som uppgift att yttra sig om förhållandena före 1886. I några fall framkommer trots det uppgifter om den perioden. Kommunalstämman i Byske konstaterar att renar aldrig lämnades kvar på våren före 1886. I sin riksdagsmotion skriver J Lundström från Norsjö att skadorna i samband med samernas vinterflyttningar var jämförelsevis ringa "under förutvarande förhållanden". Länsman i Skellefteå norra distrikt bifogar ett brev till sockenstämmans yttrande. Han skriver: "Före 1886 hördes sällan från jordägarna något missnöje med lapparna och detta av det skäl, att de senare då höllo bättre vård om renarna och icke, såsom de sista åren, kvarlämnade en mängd av dem vid vårflyttningen."

Man kan på goda grunder anta att vissa socknar i Västerbotten aldrig upplevt så stora störningar från renskötseln som åren närmast efter 1889. Trots detta ville de inte ta ifrån samerna sedvanerätten till vinterbete i kustlandet. Endast Nysätra ville avskaffa den. Men den åsikten grundar sig inte på aktuella förhållanden utan på spekulationer om vad som möjligen kunde hända i framtiden.

Utredningen från 1893 visar med full säkerhet att hela Västerbottens kustland var en vinterbetrakt som nyttjades av gammal sedvana. De södra delarna användes främst som reservbetesområde. Remissvaren visar också att den bofasta befolkningen ville bevara den renskötsel som bedrevs i kustlandet under vintern.

Bilaga 1.

Protokoll hållit i behörigen till denna dag utlyst kommunalstämma med Nordmalings sockenmän i Sockenstugan den 13 augusti 1893.

§ 1.

Föredrogs dels Konungens befallningshavandes skrivelse till kronolänsmannen i Nordmalings distrikt att i kommunalstämma höra Sockenmännen öfver riksdagens skrivelse till Konungen om undersökning och förslag, åsyftande ett bättre ordnande av förhållandet mellan lappar och jordegare, och dels sistnämnde skrivelse jemte bilagor.

Efter någon diskussion – under hvilken hufvudsakligen framhölls, att lappar, som med renhjordar besökt socknen, endast uppehållit sig derstädes vintertid samt veterligen ej vid återflyttningen till lappmarken kvarlemnade någon ren – afgav stämman enhälligt det yttrande, att renar ej hittills tillfogat socknens jordegare någon nämnvärd skada eller olägenhet.

§ 2.

Att justera detta protokoll valdes Herrar V Tirén och J Edv. Dahlsröm, hvarefter stämman upplöstes.

Ort och tid som ofvan

G Thorsen

Justeras

Victor Tirén

J Edv. Dahlström

Uppläst i Nordmalings kyrka den 20 Aug. 1893 af

Gust. Rob. Edström

Rätt afskrifvet, betygar: G Thorsen

[Den samtida avskriften av protokollet finns i Justitiedepartementets konseljakt 8 februari 1898, Vol. 1 a, Riksarkivet.]

I ett bilagt brev skriver pastor Gust. Rob. Edström att ”lappar högst sällan här draga fram med sina renhjordar – mig veterligen har det ej förekommit under de senaste 3 åren”. Länsman O. J. Dahl bifogar ett kort instämmande i sockenmännens utlåtande.